

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ (СТУДЕНТІВ, СЛУХАЧІВ) У ВИЩОМУ ЮРИДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Актуальність проблеми. У зв'язку із приєднанням України до Болонського процесу перед вітчизняною юридичною освітою стоїть низка пріоритетних завдань, одним із яких є підвищення якості результатів навчання. Ніколи ще проблема якості юридичної освіти в Україні не мала такого важливого ідеологічного, соціального і економічного значення, як нині. Україна здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, тому якість освіти розглядається здебільшого як: якість освітнього середовища, якість реалізації освітнього процесу, якість результатів освітнього процесу.

Основним критерієм якості знань, як інтегрального утворення, вчені визначали їх повноцінність. Відповідно до такої позиції вирізняють три рівні якості знань: усвідомлене сприйняття та фіксація знання у пам'яті, готовність застосування знання за аналогією, готовність застосування знання у нових умовах. Однак питанням формування і розвитку особистості майбутнього фахівця (потенційних можливостей, професійних здібностей, творчого мислення, продуктивності діяльності, усебічного самовдосконалення, тобто його якісних змін), уваги приділяється недостатньо. Не здійснюється і прогностична робота у цьому напрямку.

Мета статті – продемонструвати ефективність досвіду використання рейтингової оцінки якості навчальних досягнень у вищому юридичному навчальному закладі.

Аналіз попередніх досліджень, в яких започатковано вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Розробкою окремих аспектів проблеми забезпечення якості підготовки студентів займалися М. Бескін, В. Болтянський, А. Ботвінников, Г. Владимирський, І. Вяльцева, М. Ірошніков, Ю. Колягін, Г. Монахов, О. Пишкало, А. Семушин, З. Скопец, А. Столяр, І. Тесленко, А. Фетісов, Р. Хабіб, Р. Черкасов, М. Четверухін, С. Шварцбурд, М. Ягодовський. Питання забезпечення ефективності процесу навчання та якості його результатів досліджували В. Безпалько, В. Лозова, Н. Ничкало, Л. Одерій, В. Онищук, Л. Романишина, Н. Тализіна; діагностики процесу навчання, модульно-рейтингової системи та стандартизованого контролю знань – Л. Кравченко, І. Підласий, П. Юцявичене та ін.; розробка механізмів оцінювання якості знання – В. Колосов та ін.

Забезпечення якості засвоєних знань з навчальної дисципліни досягається нами шляхом удосконалення системи діагностики. Запровадження кредитно-модульної технології дозволило нам побудувати рейтинг-модель курсанта (студента, слухача), що передбачає контрольну-регулювальний та оцінювальну-результативний компоненти, а саме: оцінка кожного заняття, що стимулює творчо-пошукову діяльність; розвиток творчих здібностей; активізацію екстеріоризаційних і когнітивних процесів у період творчої та творчо-пошукової діяльності; інтенсифікацію інтелектуального розвитку за рахунок розумового саморозвитку; вдосконалення вмінь і навичок, а також вчасна їх корекція.

Оскільки рейтинг є оціночною шкалою, рангом, то навчальний рейтинг ми розуміємо як комплексний показник успішності, що перетворюється на індивідуальний кумулятивний індекс. Рейтинг-модель реалізує принцип змагальності, стимулює до вдосконалення та організації самостійної роботи, а також дає можливість аналізувати якість навчального процесу у динаміці. Основою рейтинг-моделі служить інтеграл балів за певний період навчання (модуль, семестр, рік, N років). Однак, наша модель передбачає не лише кількісні показники, а й якісні.

Сутність кількісно-якісного підходу полягає у наступному. За кожним модулем пропонується завдання трьох ступенів складності: А (відмінно), В (добре), С (задовільно), F (не задовільно). Рівень А – творчий рівень (виявляє вміння діяти у нестандартних ситуаціях); В – алгоритмічний рівень (виявляє вміння застосовувати отримані знання у стандартних

ситуаціях); С – рівень репродукції, що виявляє вміння відтворювати основну інформацію з дисципліни. Таким чином, критерії оцінювання і норми оцінки нерозривно пов'язуються між собою.

Критеріями оцінювання навчальних досягнень вважаємо наступні: комунікативні (високий рівень культури спілкування у колективі); інформаційні (вміння знаходити інформацію за допомогою сучасних інформаційних технологій, критично її осмислювати та використовувати); саморозвитку та самоосвіти (потреба самовдосконалення, загального рівня культури, розвиток власних здібностей та ін.); професійної компетенції (виявляється як здібність до раціональної продуктивної, творчої діяльності). Норми оцінки – це опис умов, на які має спиратися викладач, здійснюючи діагностику якості, зокрема: а) характер засвоєння вже відомого знання (рівень усвідомлення, міцність запам'ятовування, обсяг, повнота і точність); б) якість виявленого знання (логіка мислення, аргументація, послідовність і самостійність викладу, культура мовлення); в) ступінь оволодіння вже відомими способами діяльності, вміннями і навичками застосування засвоєних знань на практиці (працьовитість, кмітливість); г) оволодіння досвідом творчої діяльності; д) якість виконання роботи (зовнішнє оформлення, темп виконання, ретельність).

Враховуючи зазначене, ми розробили систему обчислення балів за увесь спектр навчально-пізнавальної діяльності курсантів (студентів, слухачів), де за основу узято три рівні навчальних досягнень: критичний (К) – сформованість умінь відповідає рівню виконання операцій, окремих дій і діяльності у цілому тільки за заданим алгоритмом; достатній (Д) – рівень самостійного виконання операцій, окремих дій і діяльності у цілому при відсутності алгоритму; оптимальний (О) – рівень оригінального, усвідомленого виконання операцій, окремих дій і діяльності.

Алгоритм визначення рейтинг-моделі курсанта (студента, слухача) наступний:

а) визначення **індивідуального кумулятивного індексу** шляхом сумування балів з навчальної траєкторії (включаючи й заохочувальні)

$$x_1 + x_2 + x_3 \dots x_i = \Sigma x_n,$$

де Σx_n – є кількісним показником навчальної діяльності,

x_i – кількість балів за конкретно виконане навчальне завдання;

б) визначення **коефіцієнту продуктивності** ($K_{пр}$), тобто якісного показника навчальної діяльності $\Sigma x_i / П = K_{пр}$,

де Σx_i – індивідуальний кумулятивний індекс (фактичний обсяг),

П – запланований максимальний обсяг (100%).

в) **рівень успішності** визначається з допомогою коефіцієнту продуктивності ($K_{пр}$) за діапазонами:

I	A	відмінно	$0,95 \geq K_{пр} \leq 1$
II	B	добре	$0,75 \geq K_{пр} \leq 0,94$
III	C	задовільно	$0,6 \geq K_{пр} \leq 0,74$
IV	F	не задовільно	$K_{пр} < 0,6$

Таким чином, головна перевага апробованої нами рейтинг-моделі курсанта (студента, слухача) у якісному підході до оцінки його навчальних досягнень (на протизагн розповсюдженому механічному, кількісному), визначення кваліметричних способів діагностики, а далі – прогнозування та експертизи якості підготовки фахівців із вищою освітою.

Запровадження рейтингової оцінки потребує розробки пакетів навчально-методичного комплексу кожної дисципліни. Доцільно, на нашу думку, висвітлити його структуру та зміст [2]. Так, *Пояснювальна записка* висвітлює актуальність, місце навчальної дисципліни у підготовці фахівців; міжпредметні зв'язки; структурно-логічну схему, термін вивчення та форми проведення занять; поради з планування й організації; рекомендації щодо використання матеріалів НМК.

Навчальна програма дисципліни містить тематичний план, зміст навчального матеріалу, мету й вимоги до рівня засвоєння (знати, вміти, володіти навичками); форми поточного, проміжного та підсумкового контролю.

Плани семінарських занять містять: назви тем та обсяг аудиторних годин на їх вивчення; теми рефератів (есе, презентацій), які підлягають розгляду; питання, що виносяться на обговорення та список рекомендованої літератури для самостійного опрацювання.

Плани практичних (лабораторних) занять містять: назви тем та обсяг аудиторних годин на їх вивчення; мету, план виконання завдань і питання для обговорення; тексти ситуацій для аналізу, умови (преамбули) завдань тощо, які розглядаються на практичних (лабораторних) заняттях.

Завдання для самостійної роботи відповідно до тем та з урахуванням реального часу на їх виконання, передбаченого навчальним планом: чітко сформульовані завдання з використанням форми інфінітиву (наприклад: ознайомитися, порівняти, проаналізувати, законспектувати, розв'язати, зробити схему тощо); питання для самоконтролю з кожної теми; зміст навчального матеріалу, що є предметом самостійного опрацювання, рекомендовану літературу та її перелік для конспектування (за потребою); завдання для роботи із словниками.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання містять: зміст і дидактичне забезпечення завдань, що виходять за межі програми навчальної дисципліни (розв'язування та складання розрахункових або практичних задач різного рівня з теми або дисципліни в цілому; розроблення теоретичних або прикладних функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій тощо; комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо; анотація прочитаної додаткової літератури, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо; розроблення навчальних та діагностичних тестових завдань та інше); критерії оцінювання; методичні рекомендації (роз'яснення) до виконання.

Методичні вказівки (рекомендації) для викладачів і курсантів (студентів, слухачів): інструктивно-методичні матеріали, тобто короткий теоретичний коментар до кожної теми, що допомагає курсанту (студенту, слухачу) ознайомитися із сутністю питань, обговорюваних / досліджуваних на занятті з посиланнями на додаткові НММ задля поглиблення знань; рекомендації щодо роботи з літературою; поради з підготовки до поточного, проміжного та підсумкового контролю (критерії оцінювання).

Методичні вказівки (рекомендації) для викладачів, які проводять семінарські / практичні заняття містять методику проведення занять (застосування найбільш доцільних методів), порядок розв'язування задач (ситуацій) та організацію їх обговорення, методику аналізу обговорення ділових ситуацій, проведення ділових ігор тощо.

Методичні вказівки (рекомендації) курсантам (студентам, слухачам) щодо виконання лабораторних робіт включають: короткий теоретичний коментар за кожною темою, що дозволяє їм зрозуміти сутність явищ, які досліджуються на лабораторному занятті; перелік питань вхідного контролю; мета та завдання кожної лабораторної роботи, методика її виконання; шкала оцінювання; порядок захисту.

Методичні вказівки (рекомендації) для викладачів, які керують виконанням лабораторних робіт визначають методику проведення занять, організацію їх виконання та контролю отриманих знань і вмінь.

Методичні вказівки (рекомендації) для виконання курсової роботи (проекту) включають: тематику курсових робіт; методику виконання курсової роботи; порядок оформлення; порядок захисту; шкалу оцінювання курсової роботи (проекту), яка повинна включати бали за повноту та правильність виконання кожного розділу роботи, оформлення пояснювальної записки та графічного матеріалу, захист.

Методичні вказівки (рекомендації) для викладачів, які керують курсовою роботою (проектом) – визначають методику керівництва курсовою роботою, проведення консультацій, контролю виконання та захисту курсової роботи (проекту).

Навчально-методичні матеріали (НММ) для лекцій включають: опорні конспекти (основні положення, тексти, схеми) лекцій, глосарій.

Навчально-методичні матеріали для контролю: контрольні питання за кожною темою навчальної дисципліни відповідно до робочої програми; система заохочувальних балів; завдання для контрольних робіт (якщо передбачені), які дозволяють визначити засвоєння окремих тем навчальної дисципліни; завдання для модульного контролю; завдання для підсумкового контролю; завдання для комплексної контрольної роботи.

Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальної дисципліни: навчальні й навчально-методичні засоби навчання; матеріали для мультимедійного супроводу; тренінгові комп'ютерні програми; контрольні-тестові програми; навчальні відеофільми, аудіо- записи та інші матеріали, призначені для передачі телекомунікаційними каналами зв'язку; використовувані технічні засоби; програмне забезпечення тощо.

Список рекомендованої літератури складається з основної і додаткової літератури. До основної літератури включають нормативні документи, підручники та навчальні посібники (у тому числі з грифом Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України) з урахуванням їх наявності в бібліотеці. До списку додаткової літератури включають довідникові, періодичні видання, монографії, статті, методичні рекомендації, Інтернет-ресурси тощо.

Отже, логіка викладання дисципліни реалізується через зовнішню та внутрішню структуру. Ураховуючи зазначене, ми розробили систему обчислення балів за увесь спектр навчально-пізнавальної діяльності курсантів (студентів, слухачів). Суть цієї системи полягає у тому, що контроль успішності з рук викладача передається до рук курсанта (студента, слухача).

Виконання навчальних завдань оцінюється певною кількістю залікових одиниць, облік яких ведуть всі суб'єкти навчально-виховного процесу. Оскільки наперед відомо, яку кількість потрібно набрати для того, щоб одержати «5», «4», «3», кожен курсант (студент, слухач) має можливість контролювати та свідомо регулювати рівень своїх навчальних досягнень шляхом цілеспрямованого планування та розподілу зусиль для досягнення тих навчальних результатів, які відповідають його запитам (потенційним можливостям). Курсанти (студенти, слухачі), які засвоїли матеріал за змістом усіх модулів, екзамен можуть не складати – оцінка виставляється автоматично у відповідності з діапазоном балів її забезпечення.

Визначення рейтингу курсантів (студентів, слухачів) використовується для того, щоб стимулювати систематичну самостійну роботу, підвищити об'єктивність оцінювання знань, створення здорової конкуренції в групі (рис.1).

Базисний теоретичний рівень				практичний рівень		заохочувальні бали	Рейтингова оцінка			
Усна		Письмова		тема 1	тема n		«К»	«Д»	«О»	
Список групи	тема 1.	тема n.	тема 1			тема n				
			1	n	1	n	3	4	5	

Рис. 1. Структурні елементи навчальних досягнень курсанта (студента, слухача) за рейтингом

Як відомо, традиційні методи педагогічного контролю мають істотний недолік – суб'єктивність при оцінці (один викладач цінує точність відповіді, другий – обґрунтованість, третій – оригінальність суджень). Вихідний поріг оцінок також різний, що робить оцінки непорівнянними між собою. З метою підвищення об'єктивності контролю, скорочення часу на його проведення, створення рівних умов, ми використовуємо педагогічні тести. При цьому слід зазначити, що вони не вирішують питання об'єктивної діагностики рівня навчальних досягнень і їх варто поєднувати з іншими формами педагогічного контролю. Організаційно кожне заняття включає три-чотири види навчальних завдань. Тут існує широкий простір для творчої діяльності науково-педагогічного персоналу.

Окрім цього, вважаємо, що для оцінювання результатів навчальної діяльності слухачів магістратури, недоцільно користуватися тими ж критеріями, які діють у курсантській

(студентській) аудиторії. Тому, ми запровадили закордонний досвід [2, с. 32], а саме: діапазон забезпечення «5» має 95-100% правильної відповіді, «4» – 90-94%, «3» – 80-89%. З метою прозорості та доступності навчання, кожен курсант (студент, слухач) перед вивченням дисципліни отримує навчально-методичний комплекс, який спрямовує його навчальну діяльність.

Висновки. Рейтинг-модель курсанта (студента, слухача) за спеціально розробленим нами алгоритмом має низку переваг, а саме: допомагає здійснити необхідний самоконтроль засвоєних знань на бажаному рівні складності; завдання формулюються у діяльнісному аспекті і формулюються перед початком навчання; реалізується принцип свідомості; є можливість повернутися до будь-якої теми з метою підвищення якості, тобто здійснити своєчасну корекцію; курсант (студент, слухач) з об'єкта стає суб'єктом навчально-виховного процесу; надає гнучкості навчально-виховному процесу, запроваджує у дію принцип індивідуальності навчання, сприяє інтенсифікації та оптимізації навчально-виховного процесу за рахунок підвищення рівня самостійності, підвищення продуктивності ЗУН; за кожною кредитною одиницею стоять реально засвоєні знання.

Література:

1. Положення про навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни в **Національній академії внутрішніх справ** / [Уклад. : В.І.Шакун, А.Г.Лапко, Ю.Б.Ірхін та ін.]. – К. : НАВС, 2012. – 18 с.

2. Якименко С. Оценка профессиональных знаний работников прокуратуры с помощью тестовых заданий / С.Якименко // Законность. – № 4. – 2004.

У статті висвітлюється багаторічний досвід використання рейтингової оцінки навчальних досягнень курсантів (слухачів) за кредитно-модульною організацією змісту навчальної дисципліни.

Ключові слова: навчальний рейтинг, кумулятивний індекс, рейтинг-модель.

В статье описывается многолетний опыт использования рейтингового оценивания учебных достижений курсантов (студентов, слушателей) за кредитно-модульной организацией содержания учебной дисциплины.

Ключевые слова: учебный рейтинг, кумулятивный индекс, рейтинг-модель.

In article long-term experience of use rating estimations of educational achievements of cadets (students, listeners) behind the credit-modular organisation of the maintenance of a subject matter is described.

Keywords: an educational rating, a cumulative index, a rating-model.